

Csendes pesti szoborbotrány

Egy Kossuth-szobor átalakítása

WEHNER TIBOR

A budapesti Kossuth Lajos tér és a hozzá kapcsolódó mellékterek 2010-es években lezajlott rehabilitációja, a két világháború között a téren állt emlékmű- és szoboregyüttes rekonstrukciója során a program tervezőinek és végrehajtóinak nemcsak a régi művek visszaállításával összefüggő problémák megoldásával kellett megbirkózniuk, hanem az 1945 után felállított objektumok lebontásával és áthelyezésével kapcsolatosan felmerülő feladatokkal és bonyodalomokkal is. Már a hajdani *Andrássy lovas szobor* helyére telepített, az egyik legrosszabban pozicionált és leggyengébb minőségű magyarországi *József Attila-szobor* új, sokkal jobb, az eredetihez viszonylag közeli környezetbe költöztetése is éles polémiákat szított, de az egykori *Tisza István-émlékmű* térségét elfoglaló *Károlyi Mihály-szobor*, az 1956 forradalmának emléket állító *A forradalom lángja*-monumentum és a közelmúlt hónapjaiban a Jászai Mari térre telepített *Nagy Imre-szobor* áthelyezése kapcsán is súlyos kétségek, helytálló és jogos szakmai ellenvetések fogalmazódtak meg. A problémák elsősorban annak a mellőzéséből eredtek, hogy egy köztéri műnek elidegeníthetetlen alkotórésze, szerves hatóeleme a befoglaló környezete is, s attól egy-egy alkotást elszakítani, új szituációba, más téri összefüggésrendszerbe helyezni egyenlő a mű eredeti jelentéskörének átértelmezésével. Nem mindegy, hogy az elforduló testhelyzetben megragadott Nagy Imre figurája miért és merre tekint – a Parlament vagy egy pártszékház felé –, s erősen kétséges szempont Károlyi Mihály szobrának helyszínéül egy települést – Siófokot – csak azért kijelölni, mert a mű alkotója, Varga Imre (1923) a városban született, és egyébként is sok alkotása áll már ott. A Kossuth Lajos tér azonban nemcsak az egykor ott állt és eltávolított emlékművek és szobrok hült helyét hordozza, hanem abszurd módon az ottfelejtettek valóságos rekvizitumait is. A korábban Földművelésügyi Minisztériumnak nevezett hatalmas kormányzati épület előtt ma is ott áll Somogyi Árpád (1926–2008) szobrászművész két munkája, az 1950-es évek szocialista-realista propagandaszobrászat eklatáns megtestesítője, az 1954-ben állított *Agrónomus lány* és az 1956-ban elhelyezett *Kaszás legény*, melyek a bántó semmitmondás, az átlátszó programszerűség, a szájbarágós kifejezés mellett az aránytévesztés miatt is idegen testként jelennek

foto: Wehner Tibor

KISFALUDI STROBL ZSIGMOND – KOCSIS ANDRÁS – UNGVÁRI LAJOS: *Kossuth-szobor*, 1952, bronz, 500 cm, 380 cm (Budapest, V. kerület, Kossuth Lajos tér, 1952–2013)

meg – immár lassan hét évtizede – a nemzet főterén. Az *Andrássy lovas szobor* és az *Agronómus lány* – ennél disszonánsabb két művet nehezen állíthatnánk azonos térben egymás mellé.

A Kossuth Lajos tér 1945 után emelt, a 2010-es évek rekonstrukciója során elmozdított köztéri objektumai között a legfurcsább sors a Kisfaludi Strobl Zsigmond (1884–1975), Kocsis András (1905–1976) és Ungvári Lajos (1902–1984) alkotóhármass munkásságához kapcsolódó, az 1945 előtt itt állt, Horvay János (1873–1944) által alkotott „letargikus hangvételő”, pesszimista *Kossuth-émlékművet* 1952-ben felváltó monumentum számára adatott meg. Hosszú évekig bizonytalan volt a rekonstrukció következtében „felszabaduló” mű másodlagos elhelyezésének színtere, de aztán 2018-ban, meglepetésszerűen, egyszer csak a fővárosi Nemzeti Közszolgálati Egyetemet övező, hívogató közparkká varázsolta VIII. kerületi Orczy-kertben, a Ludovika épülete mögött megnyíló tágas térségen lett otthonra. De hogyan!

Az eredeti mű egy nagy, vörösmárvány lapokkal burkolt, lépcsőzetesen kiképzett talapzatra emelt, középen Kossuth Lajos irányt mutató figurájával hangsúlyozott, két mozgalmass mellékalakcsoporthoz szimmetrikus elhelyezésével komponált, frontális nézetre hangolt monumentumként jelent meg, mintegy latens módon tükrözve a Rákosi-korszak társadalomszemléletét, megfogalmazva a hatalom és a néptömegek viszonyának korabeli megítélését. Kisfaludi Strobl Zsigmond monográfusa, Kostyál László művészettörténész így jellemezte a 20. század magyar szobrászatában kitörőhetetlen nyomokat hagyó mester 1952-ben pályázatnyertes műként megvalósított alkotását: „A művész által megálmodott Kossuth bal lábával előre és kissé oldalt lép (így enyhe terpeszben áll, ami alakjának szilárdságot, határozottságot kölcsönöz), vízszintesen emelt jobb kezével – a néptribuntól elvárt módon – jobbra előre mutat, távolba vetett tekintete is ezt a szebb jövő reményét tükröző irányt követi, mélyen átszellemült arca szinte látnoki lelkületet sugároz. [...] A Kocsis és Ungvári által készített, a magas posztamentumon szónokló főalakot egy szintre elhelyezve, szimmetrikusan körülvevő mellékalakok (mind az emlékmű felépítését, mind jelképességét tekintve Zumbusch nyolc évtizeddel korábbi *Mária Terézia-émlékművének* logikáját követve) az egyes társadalmi rétegeket szimbolizálják: csikós, munkás, diák, parasztcsalád, népfelkelő... A kész változat mellékalakjainak fő mozgásiránya sokkal inkább a centrumban álló Kossuth felé irányul, vagyis a két csoporté [...] egymással ellentétes.”¹

E műleírás az Orczy-kertbe költöztetett alkotás jellemzésére ma már alkalmazhatatlan és értelmezhetetlen: eltűnt a magas talapzat, hiába keressük a kiemelt főalakpozíciót, és nincsenek sehol a mellékalakok sem, mert a hét bronzfigurából egyetlen egységes csoportot szervezett valaki. A kiegyensúlyozott kompozícióból az alakok áttekinthetetlen csoportjának kavalkádja keletkezett. Az új csoportszervezés során az „új” mű tervezője nem sokat törődött az eredeti arányokkal: az 500 centiméter magas Kossuth-figura és a 380 centiméteres mellékalakok eredeti viszonyával, illetve az eredetileg magas talapzatra helyezett alakformálásból eredő mintázásbeli sajátosságokkal. Azzal sem foglalkozott, hogy a korábban alulról

foto: Wehner Tibor

foto: Wehner Tibor

KISFALUDI STROBL ZSIGMOND – KOCSIS ANDRÁS – UNGVÁRI LAJOS – ?: Kossuth-szobor, 2018, bronz, 500 cm, 380 cm, (Budapest, VIII. kerület, Orczy-kert, 2018–)

fotó: Wehner Tibor

HORVAY JÁNOS: *Kossuth-emlékmű*, 1927, mészkő, (Budapest, V. kerület, Kossuth Lajos tér 1927–1951, 2018–)

szemlélt látványból most tulajdonképpen rálátásos vagy legalábbis járószinti összkép tárul fel. A három művész által kidolgozott és harmonikusan egységesített, egy pályázati szakbizottság által szentesített, egy európai főváros központi terén megvalósított hármas tagolású kompozíciót valaki lazán felszámolta, és a bronzalakokból, egyéni szeszélyei által vezetettve, egy teljesen új művet alkotott. Az „új” mű új jellemzői mind a látványban, mind a komponálásmódban, mind a formarend terén érvényesülnek, s a jelentéstartalmak megváltozásában is felfedezhetők, ezáltal a gyökeres változások a mű összhatásában, mondandójában, üzenetében is perfektuálódnak. Mintha egy sakkjátszma figuráit tologatták volna össze-vissza az ezúttal mellőzött posztamens helyére, a figurák alá betolt sakktablán a pillanatnyi invencióknak engedelmeskedve. Távolról közeledve az újjáalakított alkotáshoz: mintha egy néptáncsoport fergeteges előadásának szereplői merevedtek volna bronzba, ugyanis nemcsak a mellékalaksoportokat számolták fel e furcsa rekonstrukció során, hanem ezzel párhuzamosan teljesen új összefüggésekbe, egymással kialakított kapcsolatokba illesztették a többieket. Karok és lábak kavarnak, mozdulatok és gesztusok ütköznek. Nem tudható, ki volt az alkotóhármashoz utólag csatlakozott negyedik, a művet drasztikusan átformáló alkotó – személyére talán egyszer majd fény derül –, de tevékenysége a szerzői jogot sértő s a szobrászmesterség alapvető erkölcsi törvényeinek ellentmondó. Egyáltalán, honnan vette a bátorságot valaki a radikális, egy autonóm művet megsemmisítő, a művészi szándékokon átgázoló beavatkozásra? Voltak-e szakértők, akik mindezt jóváhagyták? A végeredmény még akkor is fájdalmas, ha tudvalevő, hogy az egykor a Kossuth Lajos téren állt szobormű nem volt a korszak kimagasló jelentőségű, magas művészi értéket képviselő alkotása, de amelynek korrekt mesterségbeli tudással kivitelezett korfestő vagy kordokumentum minősítése elvitathatatlan. Most egy nehezen kibogozható áttételekkel szövevényessé, nehezen kiismerhetővé avatott 20–21. századi kordokumentum áll előttünk az Orczy-kertben azt tanúsítván, hogy a korábbi korok műalkotásait hogyan formálta a maga képére – végső soron barbár módon – a 2010-es évek Magyarországnak kulturálisnak, illetve művészetinek nevezett reprezentációja

Az Orczy-kert „új” *Kossuth-szobrának* talapzatára egy bronztábla került, mely tudósít a mű előéletéről, illetve történetéről. Az ékes bronzbetűkkel megjelenített tábla ismertető szövegében Kisfaludi Strobl Zsigmond nevét Kisfaludy Stróblként írták le, míg Ungvári Lajos szobrászművész neve Ungár Lajosként szerepel, pedig ilyen nevezetű szobrászt nem ismer a magyar művészettörténet. Botrány. (És a botrányt övező, mély, nagy csend.)

Jegyzet

1 Kostyál László: *Kisfaludi Strobl Zsigmond (1884–1975) élete és művészete*. Zalaegerszeg, 2014, Göcseji Múzeum, 114.